

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.33>

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Матвієць О.А.,*аспірант юридичного факультету**Вищого навчального закладу «Національна академія управління»*

Матвієць О.А. Принципи адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України.

Стаття присвячена дослідженню проблеми принципів адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України.

Встановлено, що у науці під принципами адміністративно-правового статусу розуміють фактично або ж усі принципи організації та діяльності того чи іншого суб'єкта, або ж те, що складає сутність адміністративно-правового статусу суб'єкта. Такі підходи є помилковими. Зроблено висновок, що принципами адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України є нормативно визначені у законодавстві принципи організації та діяльності Бюро як основні ідеї, положення, вимоги, що характеризують адміністративні права та обов'язки Бюро, його адміністративну правосуб'єктність, заборони і відповідальність за їхнє порушення, та гарантії.

Досліджено такі принципи адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України: 1) верховенства права; 2) законності; 3) пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб; 4) оперативності; 5) відкритості та прозорості діяльності Бюро економічної безпеки України для суспільства та громадського контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам; 6) політичної нейтральності та позапартійності; 7) незалежності від інших, крім державних, інтересів; 8) персональної відповідальності кожного працівника; 9) справедливості; 10) неупередженості; 11) єдиноначальності у реалізації повноважень Бюро економічної безпеки України; 12) взаємодії з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями.

При дослідженні принципу незалежності від інших, крім державних, інтересів, зроблено висновок, що його найменування є помилковим. При визначенні цього принципу необхідно вести мову про незалежність Бюро економічної безпеки України від будь-якого незаконного впливу на нього, а не як незалежність від інших, крім державних, інтересів.

При дослідженні принципу взаємодії Бюро економічної безпеки України з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями зроблено висновок про неможливість розгляду статусу Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки України як адміністративного органу.

За наслідками дослідження запропоновано внести зміни до чинного законодавства.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, Бюро економічної безпеки України, принципи, незалежність, верховенство права, законність, взаємодія, відкритість, політична нейтральність.

Matviiets O.A. Principles of the administrative and legal status of the Bureau of Economic Security of Ukraine.

The article is devoted to the study of the problem of the principles of administrative and legal status of the Bureau of Economic Security of Ukraine.

The author establishes that in science, the principles of administrative and legal status are understood to mean either all the principles of organization and activities of a particular entity, or what constitutes the essence of the entity's administrative and legal status. Such approaches are erroneous. The author concludes that the principles of the administrative and legal status of the Bureau of Economic Security of Ukraine are the principles of organization and operation of the Bureau as the basic ideas, provisions, requirements characterizing the administrative rights and obligations of the Bureau, its administrative legal personality, prohibitions and liability for their violation, and guarantees.

The following principles of the administrative and legal status of the Bureau of Economic Security of Ukraine are investigated: 1) the rule of law; 2) legality; 3) priority of observance of rights, freedoms and interests of individuals and legal entities; 4) efficiency; 5) openness and transparency of the Bureau of Economic Security of Ukraine's activities to society and public control, accountability and control by the state bodies established by law; 6) political neutrality and non-partisanship 7) independence from interests other than state interests; 8) personal responsibility of each employee; 9) fairness;

10) impartiality; 11) sole authority in exercising the powers of the Bureau of Economic Security of Ukraine; 12) interaction with other state bodies, local governments, and public associations.

When studying the principle of independence from interests other than state interests, it was concluded that its name is a mistake. When defining this principle, it is necessary to speak about the independence of the Bureau of Economic Security of Ukraine from any unlawful influence on it, and not as independence from other interests, except for the state.

When studying the principle of interaction between the Bureau of Economic Security of Ukraine and other state bodies, local self-government bodies, and public associations, the author concludes that it is impossible to consider the status of the Public Control Council under the Bureau of Economic Security of Ukraine as an administrative body.

Based on the results of the study, the author proposes to amend the current legislation.

Key words: administrative and legal status, Bureau of Economic Security of Ukraine, principles, independence, rule of law, legality, interaction, openness, political neutrality.

Постановка проблеми. У науці адміністративного права виокремлюють принципи адміністративно-правового статусу, під якими досить часто розуміють фактично або ж усі принципи організації та діяльності того чи іншого суб'єкта безвідносно до характеру правовідносин, які визначають ці принципи, або ж загалом те, що складає сутність адміністративно-правового статусу суб'єкта. Саме ж поняття принципів адміністративно-правового статусу та принципів адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України залишається не сформованим.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. Проблему адміністративно-правового статусу та його принципів загалом, та проблему адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України, зокрема, досліджували такі науковці як В.Б. Авер'янов, С.М. Алфьоров, О.М. Бандурка, В.М. Бевзенко, О.М. Гришко, О.Ю. Дрозд, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюк, Р.С. Мельник, О.В. Мещерякова, О.М. Миколенко, В.В. Пацкан, В. Пилип, Р.М. Сиймовський, О.Ф. Скакун, В.В. Слинко, С.Г. Стеценко та інші. Однак, безпосереднє вивчення принципів адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України та аналіз змісту окремих цих принципів проведено ще не було.

Мета дослідження, таким чином, полягає у визначенні поняття та змісту окремих принципів адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Загальне поняття «принцип», яке досить широко використовується у праві, означає з латині «начало», «основа». З погляду філології принципом є те, що лежить в основі правила поведінки людини, певної теорії науки, внутрішнього переконання людини тощо [1, с. 547]. Таким чином, виходячи з цього філологічного тлумачення поняття принципу його розуміють переважно як якусь вихідну ідею, засаду, загальну вимогу тощо. Зазначене підтверджується й висловленими у науці положеннями.

Так, наприклад, на думку П.М. Рабіновича принципами права є керівні засади (ідеї), які зумовлюються об'єктивними закономірностями існування й розвитку людини та суспільства та визначають зміст і спрямованість правового регулювання [2, с. 102]. На думку ж С.П. Погребняка, загальними принципами права є система найбільш загальних і стабільних імперативних вимог, закріплених у праві, які є концентрованим виразом найважливіших сутнісних рис та цінностей, що притаманні цій системі права, і визначають її характер і напрямки подальшого розвитку [3, с. 90–93].

Виходячи з загальних понять принципів права, окреслених наукою теорії держави і права, визначається й загальне поняття, яким вже оперує наука адміністративного права, а саме поняття принципів адміністративного права. Так, наприклад, як зазначають В.В. Галунько та В.І. Курило, принципами адміністративного права є основні вихідні, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується діяльність суб'єктів адміністративного права, забезпечуються права та свободи людини і громадянина, нормальне функціонування громадянського суспільства та держави [4, с. 48].

У праві тематика принципів є досить дослідженою, але навіть у цій тематиці вбачається багато дискусійних аспектів.

Так, вбачається, що якщо предметом принципів є право загалом, то тоді мова йде про принципи права. Також виокремлюють принципи галузі права. Якщо ж йде мова про основи діяльності певної інституції, то стає очевидним, що мова йде про принципи діяльності інституції. Виокремлюють також принципи організації окремої інституції, принципи окремих стадій діяльності чи стадій процесу тощо. Стосовно сфери адміністративного права, то зустрічаємо принципи адміністративного права, адміністративно-правового регулювання, принципи адміністративно-правового статусу тощо.

У науці адміністративного права під принципами адміністративно-правового статусу особи чи інституції досить часто розуміють фактично або ж усі принципи організації та діяльності того чи ін-

шого суб'єкта безвідносно до характеру правовідносин, які визначають ці принципи, або ж загалом те, що складає сутність адміністративно-правового статусу [5, с. 26–63; 6, с. 61]. Таким чином, за таких підходів жодної відмінності між принципами адміністративно-правового статусу органу та принципами організації та діяльності суб'єкта або ж поняття адміністративно-правового статусу немає.

Вважаємо, що такі підходи до розуміння поняття принципів адміністративно-правового статусу виглядають дискусійними. Слід розуміти, що законодавець у законодавстві якщо й визначає принципи чи то організації, чи то діяльності тієї чи іншої інституції, то ці принципи є більше принципами, які характеризують становище інституції у всіх правовідносинах за її участі. Інституція ж як суб'єкт може брати участь у різних правовідносинах, якими, зокрема, можуть бути не лише адміністративні правовідносини, а й конституційні, земельні, фінансові, цивільні, процесуально-галузеві (кримінально-процесуальні, цивільно-процесуальні, господарсько-процесуальні) тощо. Закріплені у законодавстві принципи за такого підходу фактично є принципами правового статусу як більш загального поняття стосовно поняття адміністративно-правового статусу. Принципи ж правового статусу стають принципами адміністративно-правового статусу лише тоді, коли вони врегульовують особливості суб'єкта саме як учасника адміністративних правовідносин. Відтак, при дослідженні принципів адміністративно-правового статусу важливо усі ті принципи, що їх закріпив законодавець у нормативному акті, аналізувати саме як такі, які визначають правове становище суб'єкта у адміністративних правовідносинах та характеризують його адміністративно-правовий статус.

Аналізуючи безпосередньо принципи адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України (надалі – БЕБ) слід врахувати, що перелік принципів діяльності БЕБ визначено ст.3 Закону «Про Бюро економічної безпеки України» (надалі – Закон або Закон «Про БЕБ»), згідно з якою БЕБ здійснює свою діяльність на основі принципів: 1) верховенства права; 2) законності; 3) пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб; 4) оперативності; 5) відкритості та прозорості діяльності БЕБ для суспільства та громадського контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам; 6) політичної нейтральності та позапартійності; 7) незалежності від інших, крім державних, інтересів; 8) персональної відповідальності кожного працівника; 9) справедливості; 10) неупередженості; 11) єдиноначальності у реалізації повноважень БЕБ; 12) взаємодії з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями.

З аналізу положення ст.3 Закону «Про БЕБ» вже очевидно вбачається недосконалість регулювання у ній принципів як правових засад такої державної інституції, якою є БЕБ.

Так, по-перше, важливо зазначити, що ст.3 Закону «Про БЕБ», як вбачається формально з неї, визначає принципи діяльності БЕБ. Однак, слід врахувати, і на це неодноразово зазначалося у правовій науці, що принципи інституції загалом складаються з принципів організації та діяльності. Так, наприклад, стосовно прокуратури В.І. Малюга веде мову про принципи організації та діяльності прокуратури України [7], а І.Б. Факас веде мову про принципи організації та діяльності судів [8] тощо. І це виглядає правильним, оскільки очевидно, що принципами діяльності є ті принципи, які визначають основи діяльності того чи іншого органу з виконання покладених на нього завдань. Ті ж основи, які визначають особливості створення чи організації діяльності інституції, очевидно повинні бути принципами організації інституції. Досить чітко це видно на такій інституції як суди. Коли мова йде про основи організації судочинства, то насамперед слід визначати принципи судоустрою, а коли ж про діяльність судів – то принципи судочинства (судового процесу).

Як вбачається з преамбули Закону «Про БЕБ», цей Закон визначає правові основи організації та діяльності БЕБ. Таким чином, очевидно, що Закон «Про БЕБ» як базовий нормативний акт повинен містити не лише норму про принципи діяльності БЕБ, а й положення про принципи організації БЕБ. Причому, на наш погляд, виходячи з того, що БЕБ здійснює свою діяльність переважно як учасник кримінального судочинства, на нього в повній мірі у цьому судочинстві поширюються й принципи кримінального процесу, які переважно визначені КПК України. Особливо доцільності закріплювати ці принципи на рівні Закону «Про БЕБ» немає. Натомість навпаки, на рівні Закону «Про БЕБ», на наш погляд, повинні бути переважно закріплені принципи організації БЕБ, чого Закон «Про БЕБ» формально не робить і це є одним з його недоліків. Особливо важливим є необхідність закріплення принципів організації БЕБ саме на перших етапах створення такої державної інституції, якою є БЕБ.

По-друге, навіть не вдаючись у детальний аналіз формально закріплених у ст.3 Закону «Про БЕБ» принципів діяльності БЕБ, вбачається, що не всі принципи з перерахованих у ній є саме принципами діяльності БЕБ. Окремі з цих принципів можна визначити не як принципи діяльності БЕБ, а саме як принципи організації БЕБ. Такими, наприклад, на наш погляд, є принципи персональної відповідальності кожного працівника, єдиноначальності у реалізації повноважень БЕБ, взаємодії БЕБ з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими

об'єднаннями, які фактично врегульовують питання організації БЕБ. Окремі з перерахованих у ст.3 Закону принципів діяльності насправді можна кваліфікувати не лише як принципи діяльності, а й як принципи організації та діяльності БЕБ. Так, наприклад, до таких принципів можуть бути віднесені усі загальні принципи права, визначені у ст. 3 Закону (наприклад, принципи верховенства права та законності), які поширюються взагалі на всі правовідносини, що виникають у державі, або ж такі принципи як відкритості та прозорості діяльності БЕБ для суспільства та громадського контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам, політичної нейтральності та позапартійності, незалежності від інших, крім державних, інтересів. З сутності цих принципів вбачається, що вони визначають як основи діяльності БЕБ, так і основи його організації.

По-третє, сама послідовність викладення принципів у ст. 3 Закону та форма їх закріплення виглядає недосконалою.

Так, очевидно, що перелік принципів у Законі фактично був сформульований з тих же принципів, що їх Закон України «Про Державне бюро розслідувань» визначає щодо діяльності ДБР. Звичайно, можна говорити про те, що обидва цих органи є правоохоронними з досить схожими повноваженнями і здійснюють діяльність на однакових принципах, однак, навряд чи настільки. При цьому, щодо окремих принципів БЕБ таке копіювання зроблене у дещо гіршому варіанті.

Так, з визначеного ст.3 Закону «Про Державне бюро розслідувань» переліку принципів діяльності ДБР вбачається, що щодо окремих принципів, називаючи їх, Закон «Про Державне бюро розслідувань» одразу ж надає їм тлумачення (наприклад, щодо принципів політичної нейтральності і позапартійності чи єдиноначальності у реалізації повноважень Державного бюро розслідувань), чого Закон не робить. Можливо варто було законодавцю вже й скопіювати положення про роз'яснення змісту цих принципів у Законі.

Крім того, правовій науці усі принципи права поділяються на загальні, міжгалузеві та галузеві. У Законі «Про Державне бюро розслідувань» усі ці принципи викладені логічно – спочатку загальні, а потім всі інші. У Законі ж «Про БЕБ» ці загальні принципи розділені. Зокрема, першими двома цілком обґрунтовано називаються принципи верховенства права та справедливості, однак загальні принципи справедливості та неупередженості йдуть лише під номерами 9 та 10. Зазначене є не правильним та у врахуванням вимог законодавчої техніки підлягає виправленню.

Враховуючи усього вище наведеного, вважаємо, що назву ст.3 Закону «Про БЕБ» варто було б назвати «Принципи організації та діяльності Бюро економічної безпеки України», а в ч. 1 слова «Бюро економічної безпеки України здійснює свою діяльність на основі принципів» замінити на такі слова як «Принципами організації та діяльності Бюро економічної безпеки України є такі принципи як». Крім того, варто було б у переліку принципів загальні принципи справедливості та неупередженості визначити у переліку під номерами 3 та 4.

При дослідженні принципів адміністративно-правового статусу БЕБ, слід виходити того, що основою формування цих принципів є поняття адміністративно-правового статусу БЕБ та його зміст. Так, погоджуємося з думкою, що поняття адміністративно-правового статусу є комплексним поняттям, складається з сукупності елементів, які утворюють його склад. При цьому, права і обов'язки становлять серцевину правового статусу, а тому є його обов'язковими елементами. Також до елементів адміністративно-правового статусу слід відносити: адміністративну правосуб'єктність; заборони і відповідальність за їхнє порушення, гарантії тощо [9, с. 610; 10, с. 92-93]. Зазначений підхід може бути застосований і до поняття адміністративно-правового статусу БЕБ. Таким чином, принципами адміністративно-правового статусу БЕБ будуть основні положення, які характеризують адміністративні права і обов'язки БЕБ, гарантії їх реалізації, адміністративну правосуб'єктність, заборони і відповідальність за їхнє порушення тощо.

Також слід враховувати, що поняття та зміст принципів адміністративно-правового статусу БЕБ є різновидом принципів організації та діяльності БЕБ, як більш широкого загального поняття. Фактично сутність цих принципів загалом та кожного з них окремо є частиною того чи іншого більш загального принципу організації та діяльності БЕБ.

З врахуванням наведеного, вважаємо, що **принципами адміністративно-правового статусу БЕБ є нормативно визначені у законодавстві про БЕБ принципи організації та діяльності БЕБ як основні ідеї, положення, вимоги, що характеризують адміністративні права та обов'язки БЕБ, його адміністративну правосуб'єктність, заборони і відповідальність за їхнє порушення, та гарантії.**

Розглянемо коротко окремі визначені Законом принципи діяльності БЕБ в аспекті їх аналізу як принципів адміністративно-правового статусу БЕБ.

1) принцип верховенства права. Цей принцип є надзвичайно дискусійним у науці та абстрактним для його розуміння. Фактично від розглядається як такий, який існує поза нормативно-правовими актами у вигляді наявних у суспільстві справедливості, рівності, свободи. Закон

«Про Державне бюро розслідувань» визначає цей принцип як положення, згідно з яким людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Вважаємо, що в діяльності БЕБ особливої специфіки цей принцип не має та викладене розуміння є цілком прийнятним та необхідним. В аспекті адміністративно-правового статусу БЕБ слід звернути увагу, що саме цей принцип забороняє свавілля з боку БЕБ, вимагає від Бюро дотримуватися прав людини, забороняє дискримінацію з його боку [11].

2) принцип законності є більш визначеним у своєму розумінні у науці та практиці, а тому й більш зрозумілим щодо діяльності БЕБ. Згідно з цим принципом, який ґрунтується на ст. 19 Конституції України, БЕБ як орган державної влади та його працівники як посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Виходячи з напрацьованих наукою положень [12, с. 453] можна сформулювати й відповідні складові принципу законності в діяльності БЕБ у сфері адміністративних правовідносин, а саме що: а) БЕБ та його посадові особи при здійсненні своєї діяльності, розробляючи і приймаючи рішення, спираються на принципи та вимоги законності; б) при організації реалізації прийняття рішень БЕБ та його посадові особи не виходять поза межі своєї компетенції; в) при здійсненні контролю і нагляду за законністю дій БЕБ та його посадових осіб дотримуються правові процедури та використовують правові методи і способи.

3) принцип справедливості. Поняття принципу справедливості викладене у рішенні Конституційного Суду України від 02.11. 2004 № 15-рп/2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання. На думку КСУ справедливість – це одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню. У сфері реалізації права справедливість проявляється, зокрема, в рівності всіх перед законом, відповідності злочину і покарання, цілях законодавця і засобах, що обираються для їх досягнення. Справедливе застосування норм права – передусім недискримінаційний підхід, неупередженість [13]. Вважаємо, що такий підхід варто застосовувати і до розуміння справедливості в діяльності БЕБ. БЕБ в силу свого адміністративно-правового статусу зобов'язане дотримуватися рівності всіх перед законом, виходити з відповідності злочину і покарання, справедливо застосовувати норми права.

4) принцип неупередженості. Цей принцип означає, що БЕБ та його працівники повинні діяти об'єктивно та неупереджено під час реалізації своїх адміністративних повноважень, працівники БЕБ повинні виконувати свої службові обов'язки безвідносно до будь-яких особистих або сімейних зв'язків, особистих чи майнових інтересів. Неупередженість працівника БЕБ є однією з ознак його доброчесності.

Особливе значення в реалізації принципу неупередженості працівників БЕБ Закон вбачає в неупередженості аналітиків БЕБ, вказуючи, що аналітик БЕБ несе відповідальність за об'єктивність, повноту та неупередженість створеного аналітичного продукту (ч. 4 ст. 21 Закону), та що висновки, які містяться в аналітичних продуктах, повинні ґрунтуватися на всебічному, повному і неупередженому дослідженні всіх ризиків у сфері економіки, у тому числі на матеріалах кримінальних проваджень та оперативно-розшукової діяльності (ч. 5 ст. 22 Закону). Зазначене є цілком зрозумілим з огляду на те, яке велике значення в діяльності БЕБ Закон надає функціонуванню інформаційно-аналітичних підрозділів БЕБ.

Для забезпечення неупередженості адміністративного органу у адміністративних процедурах зазвичай використовується процедура відводу (самовідводу). Поміж тим, наприклад, закріплюючи неупередженість на рівні принципу діяльності БЕБ, Закон фактично не містить різного роду гарантій забезпечення такої неупередженості при здійсненні його працівниками ними своїх повноважень, наприклад, щодо того ж аналітика БЕБ. Зазначене виглядає недоліком Закону. Вважаємо, що варто було б у Законі окремо передбачити право аналітика заявити самовідвід у завданні зі створення аналітичного продукту у разі наявності у нього особистого інтересу, який впливає на його об'єктивність при проведенні аналітичної роботи.

Слід зауважити, що за своїм змістом принцип неупередженості може увійти у конфлікт з двома такими іншими принципами, як принцип незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів та принципу пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб.

5) принцип незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів. Закон «Про БЕБ» досить специфічно визначає об'єкт, незалежним від якого є БЕБ. Ними визначені інші, окрім державних, інтереси. Однак, якщо поглянути на правове регулювання незалежності інших правових інституцій держави, то об'єкт їх незалежності визначається дещо інакше.

Так, ст. 6 Закону «Про судоустрій і статус суддів» визначає, що здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Згідно зі ст. 48 цього ж Закону суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Стаття 3 Закону «Про прокуратуру» визначає, що діяльність прокуратури ґрунтується на засаді незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків. Таким чином, об'єктом, від якого повинні бути незалежними зазначені інституції, фактично є вплив як діяльність інших суб'єктів, цей об'єкт визначається як зовнішній до інституції, щодо якої гарантується незалежність.

Однак, зовсім інший підхід визначено Законом «Про БЕБ». Ця незалежність спрямована на формування положення не про незалежність БЕБ від інших суб'єктів, тобто зовнішню незалежність, а визначення тих інтересів, якими повинен керуватися у своїй діяльності БЕБ. Формально положення п. 7 ч. 1 ст. 3 Закону «Про БЕБ» означає те, що БЕБ, ймовірно, повинне керуватися у своїй діяльності виключно інтересами держави.

Вважаємо, що в такому специфічному окресленні незалежності БЕБ вбачаються як позитивні, так і негативні аспекти.

Так, позитивним аспектом такого закріплення незалежності БЕБ є те, що воно в силу правового статусу БЕБ окреслює внутрішню незалежність самого БЕБ виключно державними інтересами, акцентуючи увагу на тому, що БЕБ повинне в своїй діяльності керуватися виключно інтересами держави, а не інших суб'єктів. Таким регулюванням підкреслюється саме правовий статус БЕБ як представника держави.

Недоліком же окреслення незалежності БЕБ як його незалежності від інших, крім державних, інтересів, є входження відповідного принципу у очевидний конфлікт з деякими іншими принципами діяльності БЕБ, а саме принципами неупередженості та пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб. Цілком очевидно, виникає питання, яким інтересом повинне керуватися БЕБ при прийнятті рішення у тому разі, коли інтереси держави будуть суперечити охоронюваним законом інтересам фізичних та юридичних осіб, – інтересом держави, яким підпорядковане БЕБ та які у зв'язку з дією принципу незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів, очевидно мають пріоритет перед іншими інтересами, чи інтересами фізичних та юридичних осіб, які мають пріоритет згідно з принципом пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб? В силу ж принципу неупередженості очевидно, що БЕБ взагалі повинне бути об'єктивним у вирішенні правових питань та не мати жодних пріоритетів при їх вирішенні. Вирішення цієї колізії на теоретичному рівні, на наш погляд, є надзвичайно важливим завданням для вирішення правового статусу самого БЕБ.

Враховуючи наведене, вважаємо що окреслення положення такого принципу діяльності БЕБ як принципу незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів, є помилковим. При визначенні принципу незалежності БЕБ варто вести мову про незалежність БЕБ від будь-якого незаконного впливу на нього, а не як незалежність від інших, крім державних, інтересів. У зв'язку з цим, необхідно було б і положення п. 7 ч. 1 ст. 3 Закону «Про БЕБ» викласти у такій редакції: «7) незалежності Бюро економічної безпеки України від будь-якого незаконного впливу на нього».

6) принцип пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб. На відміну від принципу незалежності БЕБ від інших, крім державних, інтересів, зазначений принцип надає пріоритетність вже додержанню прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб.

Права, свободи та інтереси фізичних та юридичних осіб відображають соціальну, економічну, культурну та політичну складові існування суб'єктів у суспільстві. Основні права фізичних осіб включають право на життя, свободу слова, право на судовий захист, право на приватну власність тощо. Юридичні ж особи мають зазвичай ті ж права прав, свободи та інтереси, крім тим з них, які не можуть бути притаманні виключно людині.

Вважаємо, що принцип пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб означає, що у своїй діяльності при здійсненні владних повноважень БЕБ повинен дотримуватися, утверджувати та захищати права, свободи та інтереси фізичних та юридичних осіб, забезпечувати баланс між інтересами держави та суспільства, забезпечувати реалізацію основних демократичних цінностей. За своїм змістом зазначений принцип є досить близьким до принципу верховенства права, або ж навіть розглядатися як його складова.

7) принцип політичної нейтральності та позапартійності. Служба в БЕБ відповідно до ч. 2 ст. 19 Закону «Про БЕБ» є державною службою особливого характеру, що полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України. Відтак, до працівників БЕБ висувають загальні вимоги як до державних службовців. При цьому, політична нейтральність

та позапартійність як принцип організації та діяльності БЕБ означає, що працівники БЕБ не можуть належати до будь-якої політичної партії, об'єднання чи руху, брати участь у будь-якій політичній діяльності, у різних політичних заходах, мітингах та акціях. Вони також не можуть брати участь у передвиборній агітації, залучати до цієї діяльності підпорядкованих їм працівників, публічно демонструвати свої політичні переконання або ж вчиняти будь-які інші дії, які можуть бути розцінені як їх особисте ставлення до політичної сили.

Працівники БЕБ не повинні використовувати свої службові повноваження в інтересах політичних партій, окремих політиків, громадських утворень. В силу повноважень БЕБ принцип політичної нейтральності та позапартійності вимагає від працівників БЕБ не використовувати також свої повноваження задля політичного переслідування фізичних та юридичних осіб за їх діяльність, насамперед, політиків за опозиційну діяльність.

Принцип політичної нейтральності та позапартійності БЕБ забезпечується, низкою гарантій, серед яких чільне місце належить вимогам до осіб, які претендують на зайняття посади в БЕБ, а також учасників, які входять до складу органів з формування БЕБ. Так, наприклад, на посаду Директора БЕБ не може бути призначена особа, яка протягом двох років до подання заяви на участь у конкурсі на зайняття посади Директора БЕБ входила до складу керівного органу політичної партії або перебувала у трудових чи інших договірних відносинах з політичною партією незалежно від тривалості (ч. 3 ст. 16 Закону «Про БЕБ»).

8) принцип оперативності. Принцип оперативності означає прийняття уповноваженою БЕБ особою управлінського рішення впродовж нетривалого (розумного) періоду часу (строку), тобто строку від того моменту, коли виникла обставина, з якою пов'язується необхідність прийняття відповідного управлінського рішення, до моменту прийняття цього рішення. Протягом цього періоду повинно пройти якнайменше часу.

Вважаємо, що проявом принципу оперативності слід розглядати й обов'язок інших суб'єктів оперативно реагувати на звернення БЕБ, оскільки така оперативність сприяє й швидкому вирішенню тих завдань, які стоять перед БЕБ.

Так, згідно з ч. 9 ст. 7 Закону «Про БЕБ» отримання БЕБ від державних органів, органів місцевого самоврядування інформації, що відсутня в автоматизованих інформаційних і довідкових системах, реєстрах та банках (базах) даних для проведення аналітичної діяльності, визначеної цим Законом, здійснюється на підставі письмового запиту. У разі надходження запиту БЕБ керівник суб'єкта, якому адресовано такий запит, зобов'язаний розглянути його і надати відповідь протягом 10 робочих днів з дня його одержання. Такі строки сприяють оперативності здійсненню БЕБ своїх повноважень.

9) принцип персональної відповідальності кожного працівника. Слід вказати, що відповідальність загалом може бути як колективна, так і індивідуальна. Фактично персональна відповідальність є суть індивідуальної відповідальності.

Згідно з принципом персональної відповідальності кожний працівник за свої незаконні дії особисто несе юридичну відповідальність. Ця відповідальність визначена ст.38 Закону «Про БЕБ», згідно з якою за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків працівники БЕБ несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність згідно із законом. У разі порушення працівником БЕБ під час виконання ним своїх службових обов'язків прав і свобод людини і громадянина БЕБ у межах своєї компетенції вживає заходів для поновлення таких прав і свобод, відшкодування завданої матеріальної і моральної шкоди та притягнення винних до відповідальності.

Принцип персональної відповідальності кожного працівника розглядається законодавцем як достатньо важливий з огляду на те, що питанню відповідальності працівників БЕБ у Законі приділено достатньо уваги, зокрема, у ст. 36 Закону.

10) єдиноначальності у реалізації повноважень БЕБ. В теорії управління засада єдиноначальності означає, що керівник здійснює управління на основі єдиноначального прийняття рішень і контролю за процесом та несе повну відповідальність за діяльність відповідного органу або організації. Принцип єдиноначальності базується на безпосередньому підпорядкуванні підлеглого керівнику, точному та своєчасному виконанні підлеглим наказів та розпоряджень у межах дотримання принципу законності [14, с. 11-12].

Як вбачається з аналізу законодавства, принцип єдиноначальності є важливою складовою серед принципів організації та діяльності БЕБ, які характеризують його адміністративно-правовий статус.

Ефективне виконання БЕБ своїх повноважень вимагає відповідного висококваліфікованого єдиноначального керівництва. Таке керівництво здійснюється одноособово Директором БЕБ та керівниками територіальних управлінь та підрозділів центрального апарату БЕБ. Однак варто врахову-

вати, що на сьогодні вже назріла необхідність поряд із застосуванням принципу єдиноначальності в межах діяльності БЕБ також закріпити у законодавстві й певні межі втручання керівників в повноваження підлеглих працівників БЕБ для забезпечення їх процесуальної самостійності. Трапляються випадки, коли керівники фактично в адміністративно-правовому порядку зобов'язують підлеглих працівників БЕБ приймати певні процесуальні рішення з питань, що входять до компетенції останніх, або переглянути прийняті ними рішення відповідно до думки керівника. Причому робиться це, зазвичай, в усній формі, через що й відповідальність за ці досить часто сумнівні рішення покладаються на підлеглих. Варто було б передбачити необхідність надання таких вказівок у письмовій формі.

11) принцип відкритості та прозорості діяльності БЕБ для суспільства та громадського контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам. Відкритість і прозорість в діяльності БЕБ означає, що суспільство та громадяни мають вільний доступ до інформації про БЕБ, можуть отримувати цю інформацію з відкритих джерел або на свій запит, ознайомлюватися з діяльністю БЕБ у засобах масової інформації, обговорювати діяльність БЕБ у цих засобах, а громадськість може контролювати роботу БЕБ.

Згідно з положеннями ст. 33 Закону БЕБ через медіа, на своєму офіційному веб-сайті та в інший спосіб регулярно інформує суспільство про свою діяльність. БЕБ, зокрема, готує та оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті звіт про свою діяльність, оприлюднює та надає інформацію на запити в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації», оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті звіти за конкретними запитамі, інформацію про призначення та звільнення працівників, а також про наявність вакансій у БЕБ, а у виключних випадках може оприлюднювати також інформацію про хід досудового розслідування кримінальних проваджень. Закон забороняє обмежувати доступ до інформації про загальний кошторис БЕБ, його компетенцію та основні напрями діяльності, а також про притягнення працівників БЕБ до відповідальності за вчинення правопорушень.

Забезпечення відкритості та прозорості діяльності БЕБ для суспільства та громадського контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам покладається, зокрема, як на саме БЕБ в особі його Директора, який повинен робити це у порядок та спосіб, визначений законом, так і на спеціально створений орган – Раду громадського контролю при БЕБ.

Так, на реалізацію цього принципу Директор БЕБ щороку, не пізніше 1 березня, звітує перед Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України про діяльність БЕБ за попередній календарний рік. Звіт Директора БЕБ розглядається Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України протягом 60 календарних днів з дня надходження.

Важливу роль у здійсненні контролю за діяльністю БЕБ відіграє громадськість, контроль якої розглядається як громадський контроль. Зокрема, згідно положеннями Закону при БЕБ створюється рада громадського контролю, яка є постійно діючим колегіальним виборним органом, який утворюється для здійснення громадського контролю за діяльністю БЕБ, налагодження ефективної взаємодії з громадськістю, здійснення інших повноважень, визначених законодавством зі ст.2 Закону.

12) принцип взаємодії БЕБ з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями є одним важливих принципів організації та діяльності БЕБ.

Насамперед, варто зауважити, що здійснення інформаційної взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами судової влади, іншими державними органами, підприємствами, установами та організаціями, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями є одним з повноважень БЕБ згідно зі ст.8 Закону.

Звіт про діяльність БЕБ, з яким Директор БЕБ щороку звітує про діяльність БЕБ за попередній календарний рік, обов'язково містить інформацію про взаємодію з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями.

Важливість реалізації принципу взаємодії з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями вбачається зі звіту БЕБ за 2024 рік [15, с. 42–44].

Аналізуючи принцип взаємодії БЕБ з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями слід звернути увагу на взаємодію БЕБ з громадськістю, оскільки цій взаємодії Закон надає істотне значення. Зокрема, згідно положенням Закону рада громадського контролю при БЕБ утворюється не лише для здійснення громадського контролю за діяльністю БЕБ, а і налагодження ефективної взаємодії з громадськістю.

При цьому, вважаємо, що не варто ототожнювати громадські органи з адміністративними.

В. Пилип, аналізуючи взаємодію БЕБ з інститутами громадянського суспільства, зауважує, що Рада громадського контролю при БЕБ є тим адміністративним органом, який має забезпечити можливість участі громадськості та інститутів громадянського суспільства у діяльності БЕБ [16, с. 114].

Вважаємо, поміж тим, неможливим розглядати статус Ради громадського контролю при БЕБ як адміністративного органу. Зазначене суперечить, на наш погляд, суті того, що закладалося законодавцем в ідею здійснення громадського контролю за БЕБ та суті змісту принципу взаємодії БЕБ, зокрема, з громадськими об'єднаннями.

Поняття адміністративного органу, зокрема, знаходимо у ст. 2 Закону «Про адміністративну процедуру», згідно з якою адміністративний орган – це орган виконавчої влади, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадова особа, інший суб'єкт, який відповідно до закону уповноважений здійснювати функції публічної адміністрації. Відтак, з цього визначення вбачається, що адміністративний орган є тим органом, який пов'язаний з державою чи функціями управління. Громадськість та громадський контроль не варто ототожнювати з останніми, оскільки за таких умов вони втрачатимуть свою сутність та ототожнюватимуться з державою.

Висновки:

1) принципами адміністративно-правового статусу БЕБ є нормативно визначені у законодавстві про БЕБ принципи організації та діяльності БЕБ як основні ідеї, положення, вимоги, що характеризують адміністративні права та обов'язки БЕБ, його адміністративну правосуб'єктність, заборони і відповідальність за їхнє порушення, та гарантії;

2) положення п. 7 ч. 1 ст. 3 Закону «Про БЕБ» викласти у такій редакції: «7) незалежності Бюро економічної безпеки України від будь-якого незаконного впливу на нього;».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Словник іншомовних слів; за ред. О.С. Мельничук. К.: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1974. 775 с.
2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник. 9-те вид. зі змінами. Львів: Край, 2007. 192 с.
3. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) Харків: Право, 2008. 238 с.
4. Адміністративне право України: навчальний посібник / [В.В. Галунько, В.І. Курило, С.О. Короед, О.Ю. Дрозд та інші]; за ред. проф. В.В. Галунька. Херсон: Гринь Д.С., 2015. Т. 1. Загальне адміністративне право. 180 с.
5. Гришко О.М. Адміністративно-правовий статус органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.07. К.2018. 270 с.
6. Пацкан В.В. Засади адміністративно-правового статусу Рахункової палати як вищого органу аудиту України. *Правова позиція*. 2019. № 4 (25). С. 61–68.
7. Малюга В.І., Михайленко О.Р. Принципи організації та діяльності прокуратури України: монографія. КНУТШ. Київ: Київ. ун-т, 2005. 130 с.
8. Факас І. Б. Конституційно-правові принципи організації та діяльності судів загальної юрисдикції в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02; Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2009. 17 с.
9. Мещерякова О.В. Щодо визначення елементів адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтриманням миру. *Форум права*. 2011. № 2. С. 609–612. URL: http://nbuv.gov.ua/j-tit/FP_index.htm.
10. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ: Атіка, 2007. 624 с.
11. Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні. *Право України*. 2011. № 10. С. 168–184. URL: https://www.venice.coe.int/files/articles/Holovathy_RoL.pdf.
12. Теорія держави та права / за заг. ред. О.Є. Гіди. Київ: ФОП О.С. Ліпкан, 2011. 576 с.
13. Рішення Конституційного Суду України у справі про призначення судом більш м'якого покарання від 02.11.2004 року № 15-рп/2004 у справі №1-33/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04/conv>.
14. Бакаянова Н.М. Єдиноначальність та колективний спосіб реалізації повноважень у діяльності Державного бюро розслідувань. *Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 червня 2018 р.) / редкол.: Г.О. Ульянова (голова ред.), ВМ. Дрьомін, Є. Л. Стрельцов [та ін.]; НУ «ОЮА». Одеса: Юридична література, 2018. С. 11–14.
15. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки за 2024 рік (відповідно до статті 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»). URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/2025/Zvit-ESBU-2024.pdf>.
16. Пилип В. Взаємодія Бюро економічної безпеки України з інститутами громадянського суспільства. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2024. № 1. С. 102–117.